



ERNEST ŠUŠTERŠIČ:

Slavci.

List iz vojnega dnevnika.



eutrudljivi pevci! Peli ste, ko so milijoni nebeških luči delili uteho plakajočim, katerih gorje je bilo tako neizmerno! Zavzeto uho pa je poslušalo vaše melodije tudi tedaj, ko je bučal grom nad sivimi hercegovskimi in črnogorskimi velikani in je stoteren jek odmeval od mrtvih čeri, da se ti je zdelo kakor pogovor, zamolkel in gromek, ki ga govore gorostasi. Videl si jih le, ko je blisk za hip razsvetlil neprodirno noč, videl si ogromne sklade, oblite od krvavordeče luči. Čez hip

so se zopet pogreznili v gosto temo.

Pljusnilo je časih ob naša majhna okna, kakor bi se zagnali morski valovi, gnani od burje. A vi, slavci, ste kljubovali tam zunaj! Vaša čudovita pesem je bila tudi meni v uteho v tistih nočeh, polnih strahot. Kdo bi pozabil na vas, pevci, na te noči in na one, polne prelestnega južnega bleska in otožnih srbskih pesmi.

Kako ne bi bile otožne? Spodaj v dolini goste vasi, mastna zemlja, nepregledne črede, a tu krš, sama siva krš! Sredi te puščave je sicer lepa ravna oaza, a njen gospodar je tujec po duhu in srcu vam, ki samevate v skalovju nad valujočim žitom in gladujete, zroč plodovitost in bogastvo pod seboj. Toda v vsaki hišici, uborni in kameniti, gori večni ogenj in jo ožarja s svetim plamenom. Kako ga ljubite in negujete, vi izgnanci! Krst in svoboda — nesli ste visoko v to silno pečevje živi plamen! Vi, sokoli sivi: nikoli niste klonili glav, vajeni življenja in umiranja v svobodi!

Lep, junijski večer. Danica, mala srbska pastirica, stoji pred žičnato ograjo in pripoveduje. Ni to pravljica, ampak živa istina, ki jo je izročil ded vnuku. Bil sem na strmi gori Klóbuk in sem videl še v razvalinah sijaj.

Čujte!

„Na visokem, ponosnem Klóbuku je stoloval mogočni paša Azijat. Ves je gorel za Islam in da bi ga Alah povzdignil v deveto nebo, kamor ga je vleklo srce, tako željno uživanja, je širil Mohamedov nauk z ognjem in mečem, z darovi v zemlji in zlatu. O, bil je usmiljen onemu, ki si je izvolil Alaha in polumesec, a gorje drugim! Glejte, najboljši so nesli božansko luč v pregnanstvo in mrtvo pečevje. „Džaur pogineš,



grizi kamen!“ Tako so zasmehovali pašini hlapci naše pradede. A mi živimo, nismo poginili!

Mrtev je danes Klóbuk, ona ponosna, smela gora! Odmeval je z nje turški rog, glasila so se tisočera povelja, visoki zidovi so blesteli. Ogromen grad je stal tam zgoraj. Prišli so staviti mojstri iz Carigrada in so se izkazali vredne svojega slovesa. Ponoči so gorela okna v nebo-tični višini nalik velikim zvezdam. In z minareta krasne mošeje je odmevala muezinova pesem daleč v Črno goro. Klóbuk, gorostasni ogelni kamen Hercegovine, koliko sijajnega bogastva si nosil na širokem, ravnem temenu! In tam nasproti ti stoje ponosne črnogorske gore. Na njih je čuvala bedna, a junaška straža Črnogorcev, in nikoli ni segla pašina moč v njihova sokolska gnezda.

V oglu grajskih razvalin vidiš še sedaj visok kamen z okroglo jamico na vrhu. Na kamenu je stal pašin hlapec v orožju, in njegovo oko je moralo napeto zreti preko mogočnega jarka. Da, onostran jarka, ki ga je izkopal sam Bog, tam je Črna gora. Čim se je pokazal smeli njen sin, takoj je udarila svinčenka v sivo krš poleg njega. Za njo druga, tretja, pašin hlapec jih je imel dovolj v plitki dolbini v kamenu. Črnogorec pa se ni zmenil za pozdrave iz ozke line. Da, paša se je bal teh junakov!

A sedaj je vse mrtvo tam zgoraj, a mi živimo in čudovito — naših ubornih hišic niso razrušile povsem niti avstrijske granate, in krvnik v Trebinju nas ni mogel pobesiti vseh! — Oj, oj, umirali so zopet najboljši in tudi moj otec, moj brat, moj stric.“

Uboga Danica!

Jasna, velika zvezda je zažarela nad vrhom Klóbuka. Zrl sem na smelo, strmo goro in ostre njene robove. Prvi slavci so zapeli.

A odtam več ne čuješ pesmi, ki so hrepenele po zvezdah azijskega neba in daljnjih cvetih.

Zidovi so se sesuli, in šiljaste, še vedno lepe odprtine ti kažejo, kje so bila grajska okna; mošeja, kavarna, vojašnica, dvoje kopališč, vse je napol v razsulu.

Muezin sniva pod belo piramido, in njegovo gomilo so zarasle mehke, goste trave in dišeča zelišča. Preko nje stopa Srb, pravnik pašinega tlačana. Bojni rog ne odmeva več, zašel je srebrni polumesec.

„Hej, kako že pojo slavci; da li čuješ? Pozabila sem ti povedati... Tedaj, ko je paša pregnal naše pradede iz bogate doline tam spodaj v te mrtve pustinje, so šli z njimi slavci in sedaj pojo vsako noč, najsi sijejo nebeške luči, ali pa zagrinja vse neprodirna noč in je kakor bi butalo in grmelo ob naše čeri morje ter jih hotelo še bolj razorati.“

„Danica, Danica!“



Uboga majka te je pozvala tam od hišice nad našo postajo. Skočila si kakor srnica; kozice in jagnjeta so se zgnetla okrog tebe, zapeli so zvončki in kraguljčki in hajdi navzgor pevajoč:

Lepo peva slavujak u zelenoj šumici,
u zelenoj šumici, na tananoj granici,
otud idu tri lovca, da streljaju slavuja,
on se njima molio:

„Nemojte me streljati, ja ću vama pevati
u zelenoj baščici na rumenoj ružici.“

Uvatiše tri lovca i odneše slavuja,
metnuše ga u dvore, da im drage veseli,
neče slavuj da peva, nego oće da jadi;
odneše ga tri lovca, i pustiše u luge
stade slavuj pevati:

„Teško drugu bez druga,
teško drugu bez druga,
i slavuju bez luga!“

Mrtvemu kanarčku.

*Zlati je umrl kanarček ...
Sredi loga v grobu spi,
tam, kjer bor šepeče tihi,
tiha smrečica molči ...*

*Mirno spi, kanarček zlati,
v grobu nič se mi ne boj!
Saj kraj tebe čuva vedno
loga širnega pokoj.*

*Palčki lepi v lepi noči
prišli bodo k tebi v vas,
stražili ti bodo grobek,
peli bodo ti na glas.*

*Oj, do jutra bodo peli
ti na grobu — tri-lili —
pesmi žive, ki si nosil
v drobnem srčecu jih ti.*

*V jutru pridejo metulji,
ptice pridejo lepó,
in ves dan igrali bodo
se na grobu ti glasno.*

*Pravili o rožah bodo,
o radosti sred poljá
in o vetrecu pomladnem
in o solncu vrh neba.*

*Tiho v grobu boš poslušal,
tiho v grobu se smehljal,
oj, najlepše sanjal sanje,
kar jih Bogeč vesni dal.*

*Sanjice ti bodo pele
tvoje pesemce vse dni,
z njimi v grobu boš prepeval
tiho, tiho — tri-lili ...*

Jos. Vandot.